UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

50 jaar Europees consumentenrecht

Loos, M.B.M.

Publication date
2026
Document Version
Final published version
Published in
TvC: Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken
License
Article 25fa Dutch Copyright Act (https://www.openaccess.nl/en/policies/open-access-in-dutch-copyright-law-taverne-amendment)
Link to publication

Citation for published version (APA):
Loos, M. B. M. (2026). 50 jaar Europees consumentenrecht. *TvC: Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken*, *2026*(2), 69-79. Article 9. https://www.uitgeverijparis.nl/nl/reader/2000000167/2000001608

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:17 Nov 2026

Prof. dr. M.B.M. Loos[*]

50 jaar Europees consumentenrecht

TvC 2026/9

Op 14 april 1975 werd het eerste Europese consumentenbeschermingsprogramma aangenomen.[1] Dat betekent dat de Europese Unie in 2025 het tiende lustrum van het Europese consumentenrecht vierde. Een dergelijk jubileum vraagt om een evaluatie. Wat heeft 50 jaar Europees consumentenrecht ons opgeleverd? Wat zijn de redenen om dit lustrum te vieren (hoogtepunten), wat kunnen we beter vergeten of achter ons laten (dieptepunten) en wat zijn de aandachtspunten van dit moment? In dit artikel ga ik in op deze vragen.

1. Het Europese consumentenbeschermingsprogramma van 1975

Het eerste Europese Consumentenbeschermingsprogramma komt niet helemaal uit de lucht vallen. In verschillende Europese landen wordt vanaf de jaren 50 en 60 van de vorige eeuw aandacht besteed aan (aspecten van) consumentenbescherming. De Nederlandse Consumentenbond werd al in 1953 opgericht, terwijl de eerste 'geschillencommissie' in 1960 onder de naam Klachtencommissie Zuivel tot stand werd gebracht.[2] In 1965 werd vervolgens de Commissie voor Consumentenaangelegenheden (CCA) ingesteld als overlegorgaan tussen vertegenwoordigers van consumentenorganisaties en het bedrijfsleven teneinde, zoals Van Mierlo dat in 2015 in dit tijdschrift verwoordde, 'de sfeer van wantrouwen tussen bedrijfsleven en consument weg te nemen, door beter begrip voor elkaars situatie te kweken'.[3]

De eerste belangrijke nationale regeling op het gebied van het consumentenrecht was de uit 1973 afkomstige Colportagewet.[4] Deze Colportagewet introduceerde allerlei vereisten voor colporteurs om werkzaam te mogen zijn, bevatte een verbod op alle vormen van kredietcolportage, en bepaalde dat een overeenkomst die in strijd met dit verbod tot stand is gekomen, nietig was. Deze nietigheid kon echter alleen door de kredietnemer worden ingeroepen, en alleen als dat binnen een jaar na contractsluiting gebeurde.[5] Daarnaast golden vormvoorschriften voor de totstandkoming van door middel van colportage gesloten overeenkomsten[6] en gold een herroepingsrecht tijdens een bedenktijd van acht dagen na waarmerking van de akte waarin de overeenkomst was neergelegd door de Kamer van Koophandel.[7]

Op internationaal niveau kreeg het consumentenrecht een *boost* door de speciale boodschap van de Amerikaanse president John F. Kennedy van 15 maart 1962 aan het Amerikaanse Congres over de bescherming van de belangen van de consument.[8] Deze boodschap vormde binnen de Europese Economische Gemeenschap (zoals de EU toen nog heette) de vonk die leidde tot de ontwikkeling van het Europese consumentenrecht.[9] De eerste sporen daarvan zijn te vinden in de Verklaring van de Top van Parijs van 19 tot 21 oktober 1972.[10] Tijdens die top erkenden de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten dat er behoefte was aan versterking en coordinatie van maatregelen ter bescherming van de consument.

De Verklaring van de Top van Parijs moedigde de Europese Commissie aan om een eerste Europese consu-

* Hoogleraar Privaatrecht, in het bijzonder Europees consumentenrecht, aan de Universiteit van Amsterdam, en voormalig medewerker van dit tijdschrift. Een andere versie van deze bijdrage verschijnt onder de titel 'Where do you go to, my lovely? 50 years of European consumer protection in the EU' in het *Journal of European Consumer and Market Law (EuCML)*. Deze bijdrage vloeit voort uit een voordracht gehouden ter gelegenheid van het symposium '50 Years of Consumer Protection in the European Union: Past, Present, and Future' op 21 november 2025 aan de Université du Luxembourg.

1 Resolutie van de Raad van 14 april 1975 betreffende een eerste programma van de Europese Economische Gemeenschap voor een beleid inzake bescherming en voorlichting van de consument, *PbEG* 1975, C 92/1.

2 Zie Th.J.M. van Mierlo, 'Klachtencommissie Zuivelhandel. Eén kan er maar de eerste zijn', *TvC* 2013, afl. 2, p. 58 en 61-62.

3 Zie Th.J.M. van Mierlo, 'Vijftig jaar SER consumentenoverleg: het smaakt naar meer', *TvC* 2015, afl. 4, p. 208-209. De CCA is overigens per 1 januari 2026 een stille dood gestorven: nadat de Consumentenbond op 3 juli 2023 bekendmaakte dat zij per 1 januari 2024 zou stoppen met het overleg over tweezijdige algemene voorwaarden, ontbrak bij zowel het bedrijfsleven als de Sociaal-Economische Raad als de betrokken ministeries het draagvlak om dit overlegorgaan te continueren. Typerend is dat ik, als lid van de CCA, op het moment van het afsluiten van de kopij voor deze bijdrage alleen officieus heb vernomen dat de CCA zal worden opgeheven…

4 Wet van 7 september 1973, houdende regelen tot het tegengaan van misbruiken bij colportage (Colportagewet), *Stb*. 1973, 438.

5 Zie art. 23 Colportagewet.

6 Zie art. 24 Colportagewet.

7 Zie art. 25 Colportagewet.

8 Deze boodschap begon met de beroemde woorden: 'Consumers, by definition, include us all'. De boodschap is online beschikbaar via presidency.ucsb.edu/documents/special-message-the-congress-protecting-the-consumer-interest (geraadpleegd op 25 november 2025). Zie ook E. Terryn, '8. Can Consumer Law Become Sustainable ?, in: H.-W. Micklitz & Chr. Twigg-Flesner, *The transformation of consumer law and consumer policy in Europe*, Oxford: Hart Publishing 2023, p. 161.

9 Zie ook H.-W. Micklitz, 'Aufstieg, Wandel, Abstieg, Wiederaufstieg (?) des Verbraucherrechts', *Verbraucher und Recht* 2025, afl. 9, p. 323.

10 Online beschikbaar via cvce.eu/content/publication/1999/1/1/b1dd3d57-5f31-4796-85c3-cfd2210d6901/publishable_en.pdf (geraadpleegd op 26 november 2025).

mentenbeschermingsprogramma te ontwikkelen. Het in 1975 gepubliceerde programma bevatte een lijst van vijf basisrechten:

> 'a) recht op bescherming van zijn gezondheid en veiligheid
> b) recht op bescherming van zijn economische belangen
> c) recht op schadevergoeding
> d) recht op voorlichting en vorming
> e) recht op vertegenwoordiging (recht om te worden gehoord)'.[11]

De basisrechten zijn vervolgens geherformuleerd als de doelen van het consumentenbeleid op het niveau van de Europese Economische Gemeenschap:

> 'A. een afdoende bescherming tegen de gevaren die de gezondheid en de veiligheid van de consument kunnen bedreigen
> B. een afdoende bescherming tegen gevaren die de economische belangen van de consument schade kunnen toebrengen
> C. raadgevingen, bijstand en schadevergoeding en zulks met passende middelen
> D. voorlichting en vorming aan de consument
> E. raadpleging en vertegenwoordiging van de consument bij de voorbereiding van beslissingen die hem betreffen.'[12]

Veel, zo niet het grootste deel, van de sinds 1975 ingevoerde EU-wetgeving op het gebied van consumentenrecht kan worden teruggevoerd op de inhoud van het Europese consumentenbeschermingsprogramma van 1975 en de vijf basisrechten die daarin werden erkend. Wel moet worden geconstateerd dat het consumentenrecht zich in de loop der jaren steeds meer is gaan richten op de bescherming van de consument als rationele actor op de interne markt, terwijl de focus van het Europese consumentenbeschermingsprogramma van 1975, in lijn met de toen in de lidstaten ontluikende nationale consumentenrechten, veel meer gebaseerd was op de bescherming van de consument als zwakkere partij,[13] die handelde als individu en in een maatschappelijke hoedanigheid. De consument als burger, zo zou men kunnen zeggen. In dit opzicht zijn de eerste woorden van het Europese consumentenbeschermingsprogramma 1975 ook veelzeggend: het programma geeft aan dat de consument 'niet meer alleen als koper en gebruiker van goederen of diensten ter voorziening in eigen behoeften of in de behoeften van een gezin of een groep [wordt] beschouwd, doch als individu dat te maken heeft met de verschillende aspecten van de samenleving, waarbij hij als consument rechtstreeks of zijdelings betrokken kan worden'.[14] Misschien zijn we dit in de loop der tijd wat uit het oog verloren…

2. Hoogtepunten in wetgeving en rechtspraak

Bij een jubileum als dat van het eerste Europese consumentenbeschermingsprogramma kijken we natuurlijk ook terug op de hoogtepunten in 50 jaar Europese wetgeving en rechtspraak. Natuurlijk kunnen veel hoogtepunten worden aangewezen, maar ik beperk mij hier tot vier regelingen en drie lijnen in de Europese rechtspraak.

Als eerste wetgevende hoogtepunt moet de Colportagerichtlijn uit 1985[15] worden genoemd. Deze richtlijn introduceerde het herroepingsrecht op Europees niveau, al voegde zij niet per se veel toe aan het Nederlandse consumentenrecht.[16] Het herroepingsrecht is echter vervolgens in tal van Europese richtlijnen gebruikt als instrument van consumentenbescherming. Het instrument is overigens niet zonder problemen – ik zal daarop in paragraaf 4 terugkomen.

In 1993 vond het tweede wetgevende hoogtepunt plaats: de vaststelling van de Richtlijn oneerlijke bedingen.[17] De richtlijn gaf een Europese dimensie aan de in afdeling 6.5.3 BW opgenomen regeling van de algemene voorwaarden, die kort daarvoor in Nederland was ingevoerd als onderdeel van het nieuwe Burgerlijke Wetboek van 1992. Daarmee werd voor het eerst een centraal deel van het Nederlandse vermogensrecht door het Europese recht geraakt. Net als bij de Colportagerichtlijn ging het bij deze Richtlijn oneerlijke bedingen om minimum-harmonisatie:[18] lidstaten waren verplicht *ten minste* het door de richtlijn vereiste niveau van bescherming te bieden, maar het was hun toegestaan om *verdergaande* bescherming te bieden. Voor Nederland kan hier bijvoorbeeld worden gewezen op de zwarte en grijze lijst van artikel 6:236 en 237 BW: weliswaar kent de richtlijn een blauwe lijst, maar die heeft volgens artikel 3 lid 3 Richtlijn oneerlijke bedingen nadrukkelijk slechts een indicatief en niet-limitatief karakter.

Waar de Richtlijn oneerlijke bedingen een einde probeerde te maken aan het gebruik van oneerlijke bedingen in tegenover consumenten gehanteerde algemene voorwaarden, deed de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken[19] hetzelfde ten aanzien van oneerlijke handelspraktijken bij de sluiting van overeenkomsten met consumenten. Deze richtlijn is een van de eerste richtlijnen waarin de

11 Europese consumentenbeschermingsprogramma 1975, p. 2. Overigens kan al in deze lijst worden gezien hoe eenvoudig vertaalproblemen kunnen ontstaan: in de Engelse taalversie wordt onder meer gesproken over 'the right to redress' in plaats van over 'schadevergoeding', en over 'the right to information and education', wat toch echt anders klinkt dat het 'recht op voorlichting en vorming'.
12 Europese consumentenbeschermingsprogramma 1975, p. 4.
13 E. Terryn, '8. Can Consumer Law Become Sustainable ?, in: H.-W. Micklitz & Chr. Twigg-Flesner, *The transformation of consumer law and consumer policy in Europe*, Oxford: Hart Publishing 2023, p. 162.
14 Europese consumentenbeschermingsprogramma 1975, p. 2.
15 Richtlijn 85/577/EEG, *PbEG* 1985, L 372/31.
16 Hetzelfde kan worden gezegd van de Richtlijn productaansprakelijkheid (Richtlijn 85/374/EEG, *PbEG* 1985, L 210/29), die weliswaar tot een nieuwe titel in het BW heeft geleid, maar nauwelijks tot rechtspraak omdat de toepassing van de 'gewone' regels over de onrechtmatige daad veelal tot een voor het slachtoffer gunstigere uitslag leiden.
17 Richtlijn 93/13/EEG, *PbEG* 1993, L 95/29.
18 Zie art. 8 Colportagerichtlijn en art. 8 Richtlijn oneerlijke bedingen.
19 Richtlijn 2005/29/EG, *PbEG* 2005, L 149/22.

ontwikkeling van minimum- naar volledige harmonisatie zichtbaar is: vanaf het begin van de 21e eeuw werd het standaardpraktijk dat lidstaten op het geharmoniseerde terrein geen verdergaande bescherming mochten invoeren of in stand houden dan voortvloeide uit de richtlijn, tenzij de richtlijn die mogelijkheid op een specifiek punt uitdrukkelijk openhield.[20] De meest recente ontwikkeling is overigens dat het instrument van de richtlijn in toenemende mate lijkt te worden vervangen door dat van de direct in het nationale recht ingrijpende verordening.[21] Dat instrument werd tot 2010 op het terrein van het consumentenrecht nagenoeg alleen werd gebruikt in het personenvervoersrecht.[22] Vanaf de jaren 20 wordt het instrument echter veelvuldig gebruikt, vooral bij de in par. 5 genoemde regels over digitalisering.

De Richtlijn oneerlijke handelspraktijken introduceerde de 'kleine' open normen van misleidende handelspraktijken en misleidende omissies (bij ons: art. 6:193c en 193d BW) en agressieve handelspraktijken (bij ons: art. 6:193h BW), de 'grote' open norm voor oneerlijke handelspraktijken (bij ons: art. 6:193b lid 2 BW) en de zwarte lijsten van misleidende en agressieve handelspraktijken (bij ons: art. 6:193g en 193i BW), welke handelspraktijken steeds als oneerlijk worden aangemerkt.

In de oorspronkelijke versie van de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken ontbraken echter privaatrechtelijke remedies. Aangezien de richtlijn op dit punt geen regels bevatte, stond het Nederland vrij om ondanks het feit dat de richtlijn het karakter van volledige harmonisatie had, wel regels te stellen. Bij de implementatie van de richtlijn is er daarom voor gekozen om de oneerlijke handelspraktijk als onrechtmatige daad te kwalificeren (art. 6:193b lid 1 BW), zodat de gedupeerde consument een vordering tot schadevergoeding op grond van artikel 6:162 BW kon instellen; artikel 6:193j lid 2 BW voegde daar een omkering van de bewijslast aan toe ten aanzien van de toerekenbaarheid van de onrechtmatigheid. De oorspronkelijke implementatie bevatte geen contractuele remedie, zodat de consument aangewezen bleef op de klassieke wilsgebreken om zich te kunnen bevrijden van de overeenkomst die onder invloed van een oneerlijke handelspraktijk was gesloten.[23] In reactie op een motie van PvdA-kamerlid Recourt[24] heeft de regering de omzetting van de Richtlijn consumentenrechten echter te baat genomen om aan artikel 6:193j BW een derde lid toe te voegen, op grond waarvan de consument een onder invloed van een oneerlijke handelspraktijk gesloten overeenkomst zou kunnen vernietigen.[25] Aan deze beide remedies is met de Moderniseringsrichtlijn (of Omnibusrichtlijn) uit 2019 alsnog een Europese grondslag gegeven.[26]

Het laatste hoogtepunt op het terrein van wetgeving dat hier genoemd moet worden, is de aanvaarding, in 2019, van de Richtlijn verkoop goederen[27] en de daarmee verbonden Richtlijn digitale inhoud en digitale diensten.[28] De Richtlijn verkoop goederen verving de uit 1999 stammende Richtlijn consumentenkoop[29] en introduceerde het begrip 'goederen met digitale elementen' en de daarmee verband houdende updateverplichting.[30] Deze updateverplichting brengt mee dat de verkoper niet alleen aansprakelijk is voor non-conformiteit ten aanzien van een gebrek aan de geleverde zaak dat bestaat op het moment van aflevering, maar ook voor de non-conformiteit van de nadien geleverde updates van de digitale elementen of de bijbehorende digitale diensten, of voor het uitblijven van dergelijke updates. Daarmee is voor het eerst in de regelgeving ten aanzien van de consumentenkoop een duur-element onderkend.[31]

Op haar beurt breidde de Richtlijn digitale inhoud en digitale diensten de toepassing van het conformiteitsvereiste uit tot overeenkomsten voor de levering van digitale inhoud of digitale diensten.[32] Belangrijker nog is dat de Richtlijn digitale inhoud en digitale diensten ook de mogelijkheid bevat tot aanpassing van de digitale inhoud of dienst indien de levering gedurende een bepaalde periode moet worden nagekomen, ook in gevallen waarin die aanpassing niet noodzakelijk is voor de correcte nakoming van de overeenkomst.[33] Dit bevestigt nogmaals dat overeenkomsten tegenwoordig veelal niet op één enkel moment worden nagekomen, maar vaak een langdurige(re) relatie tussen de contractspartijen tot stand brengen.

20 Zie bijv. art. 3 lid 5 Richtlijn oneerlijke handelspraktijken en HvJ EU 14 januari 2010, C-304/08, ECLI:EU:C:2010:12 (*Plus Warenhandelsgesellschaft*).
21 Zie hierover uitgebreid V. Mak, 'A tale of two systems. Europa en het Nederlandse vermogensrecht in tijden van (r)evolutie', in: B.J. Drijver & V. Mak, *Het spanningsveld tussen nationaal en Europees privaatrecht, Preadviezen Vereniging voor Burgerlijk Recht 2024,* Zutphen: Uitgeverij Paris 2024.
22 Denk aan de Verordening instapweigering (Verordening 261/2004, *PbEG* 2004, L 46/1); de Scheepvaartverordening (Verordening 1177/2010, *PbEU* 2010, L 334/1); de Busverordening (Verordening 181/2011, *PbEU* 2011, L 55/1); de Spoorwegverordening (thans Verordening 2021/782, *PbEU* 2021, L 172/1).
23 Zie *Kamerstukken II* 2006/07, 30928, nr. 3, p. 9; *Kamerstukken II* 2006/07, 30928, nr. 8, p. 17-19.
24 *Kamerstukken II* 2011/12, 32320, nr. 3.
25 *Kamerstukken II* 2012/13, 33520, nr. 3, p. 7 en 14-15.
26 Zie art. 11a Richtlijn oneerlijke handelspraktijken, zoals ingevoerd krachtens art. 3 lid 5 Moderniseringsrichtlijn (Richtlijn (EU) 2019/2161, *PbEU* 2019, L 328/7).
27 Richtlijn (EU) 2019/771, *PbEU* 2019, L 136/28.
28 Richtlijn (EU) 2019/770, *PbEU* 2019, L 136/1.
29 Richtlijn 1999/44/EG, *PbEG* 1999, L 171/12.
30 Zie art. 7 lid 3 Richtlijn verkoop goederen, geïmplementeerd als art. 7:18 lid 4 BW.
31 Een duurelement kan ook bestaan bij een consumentenkoopovereenkomst tot levering van energie of bij een abonnement op tijdschriften, maar voor dergelijke overeenkomsten bevat titel 7.1 BW geen aparte regels; overeenkomsten tot levering van drinkwater via leidingen zijn zelfs uitdrukkelijk uitgesloten van het toepassingsgebied van de consumentenkoop (zie art. 7:5 lid 3 BW). Wel bevatten de grijze en zwarte lijst in de regeling van de algemene voorwaarden bepalingen die betrekking hebben op stilzwijgende verlenging en op opzegging van al deze duurovereenkomsten.
32 Zie art. 6-8 Richtlijn digitale inhoud en digitale diensten, geïmplementeerd als art. 7:50ad-7:50af BW.
33 Vgl. art. 19 Richtlijn digitale inhoud en digitale diensten, geïmplementeerd als art. 7:50al BW.

Van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna Hof) wil ik wijzen op drie hoogtepunten. Het eerste betreft het leerstuk van staatsaansprakelijkheid voor de incorrecte omzetting van Europees recht, zoals aanvaard in *Francovich en Bonifaci/Italië*,[34] en toegepast op het consumentenrecht in *Faccini Dori/Recreb*.[35] Met deze rechtspraak nam het Hof een van de zwakke punten weg van het gebruik van het instrument van de richtlijn als middel tot harmonisatie van wetgeving. Met de inwerkingtreding van de Europese Akte[36] ging de Europese (Economische) Gemeenschap voor een groot deel van de wetgevende activiteiten over van unanimiteit naar meerderheidsbeslissing. Daarmee nam de kans sterk toe dat een lidstaat gedwongen zou worden tot omzetting van een richtlijn die hij niet wilde. Het instrument van de richtlijn stelde een lidstaat niet alleen in staat om deze goed in te bedden in het nationale recht, maar ook om *niet* aan de Europese regels te voldoen als die lidstaat daar niet mee instemde: waar een verordening direct kan worden ingeroepen in een zaak tussen twee private partijen, geldt dat niet voor een richtlijn.[37] Uiteraard zou de Europese Commissie dan een inbreukprocedure kunnen starten tegen zo'n lidstaat, maar dat helpt de individuele consument of onderneming niet verder. Door staatsaansprakelijkheid in te voeren – zij het onder strikte voorwaarden – kunnen lidstaten er financiële gevolgen van ondervinden als ze Europese richtlijnen niet (of te laat) omzetten. Aangezien consumentenbescherming niet altijd hoog op de agenda van nationale regeringen staat, werkt staatsaansprakelijkheid als een stimulans voor een correcte en tijdige omzetting.

Een tweede manier waardoor consumenten toch kunnen profiteren van in richtlijnen toegekende rechten waar een lidstaat traag is met implementatie van die richtlijn, betreft het tweede hoogtepunt in de rechtspraak van het Hof: 'harmonieuze' of 'consistente uitleg' van nationaal recht. Dit vereiste, in Nederland bekender onder de term richtlijnconforme interpretatie[38] is door het Hof ontwikkeld in het arrest *Marleasing*.[39] Op grond van deze verplichting dient een nationale rechter het nationale recht zoveel mogelijk in lijn met het Europese recht uit te leggen ten einde volledige werking toe te kunnen kennen aan de relevante bepalingen van het Europese recht. Als bijvoorbeeld een bepaling in het Europees recht tot een wijziging van de nationale wetgeving had kunnen leiden, maar die wijziging niet heeft plaatsgevonden, moet de nationale rechter ervan uitgaan dat de wetgever van mening was dat de bestaande wetgeving al in overeenstemming was met dat Europese instrument. De rechter zal de relevante bepalingen van het nationale recht dan interpreteren op een wijze die (het meest) in overeenstemming is met het Europees recht. Wat het Europese consumentenrecht betreft, geldt dat daarmee vrijwel hetzelfde effect kan worden bereikt als wanneer de bepaling wel tijdig was geïmplementeerd. Richtlijnconforme uitleg is vaak mogelijk wanneer het nationale recht open bepalingen bevat, zoals 'onredelijk bezwarend' (zoals in art. 6:233 onder a BW), of 'redelijkheid en billijkheid' (zoals in art. 6:248 lid 2 BW).[40]

Ten derde, en meer specifiek voor het Europese consumentenrecht, heeft het Hof in vaste rechtspraak geoordeeld dat nationale rechters verplicht zijn om ambtshalve te toetsen of de nationale regels ter omzetting van een Europese richtlijn op het gebied van consumentenrecht zijn nageleefd. De doctrine van ambtshalve toetsing werd ontwikkeld – eerst als een bevoegdheid,[41] later als een verplichting[42] – om te compenseren voor het feit dat een consument als zwakke partij veelal akkoord moet gaan met onredelijk bezwarende bedingen waarop hij geen invloed heeft kunnen uitoefenen, en voor het feit dat de consument, vanwege zijn kennisniveau of vanwege financiële beperkingen, de onredelijk bezwarendheid van de bedingen niet aanvecht. Een doeltreffende bescherming van de consument kan dan alleen worden bereikt als de nationale rechter ambtshalve toetst of er sprake is van onredelijk bezwarende bedingen. In latere rechtspraak heeft het Hof geoordeeld dat nationale rechters ook ambtshalve moeten toetsen of de partijen in hun overeenkomst bepalingen hebben opgenomen die afwijken van de rechten die aan de consument zijn toegekend op grond van de Colportagerichtlijn,[43] de Richtlijn consumentenkrediet uit 1987[44] en 2008,[45] en de Richtlijn consumentenkoop.[46] In het *Bankia*-arrest[47] oordeelde het Hof dat een dergelijke verplichting *niet* bestond met betrekking tot de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken, aangezien de lidstaten niet verplicht waren om specifieke privaatrechtelijke rechtsmiddelen toe te kennen voor het gebruik van oneerlijke handelspraktijken door een handelaar. Dat oordeel is echter vermoedelijk achterhaald door de Moderniseringsrichtlijn, die – zoals al opgemerkt – een Europese grondslag heeft geboden aan de remedies van (bij ons) artikel 6:193j lid 2 en 3 BW.

34 HvJ EU 19 november 1991, gev. zaken C-6/90 en C-9/90, ECLI:EU:1991:428 (*Francovich en Bonifaci/Italië*).
35 HvJ EU 14 juli 1992, C-91/92, ECLI:EU:1994:292 (*Faccini Dori/Recreb*).
36 Europese Akte, *PbEG* 1987, L 169/1; zie ook H.-W. Micklitz, 'Aufstieg, Wandel, Abstieg, Wiederaufstieg (?) des Verbraucherrechts', *Verbraucher und Recht* 2025, afl. 9, p. 323.
37 Cf. HvJ EU 2 augustus 1993, C-271/91, ECLI:EU:1993:335 (*Marshall*); HvJ EU 14 juli 1992, C-91/92, ECLI:EU:1994:292 (*Faccini Dori/Recreb*).
38 Vgl. In het bijzonder M.H. Wissink, *Richtlijnconforme interpretatie van burgerlijk recht* (diss. Groningen), Deventer: Kluwer 2001.
39 HvJ EU 13 november 1990, C-106/89, ECLI:EU:1990:395 (*Marleasing*).
40 Zie uitgebreid M.B.M. Loos, 'Chapter 4. Positive Integration: Harmonisation of National Law through Directives and Regulations', in: M. Bartl, L. Burgers & C. Mak (red.), *Uncovering European Private Law. A Student Handbook*, Cambridge, VK: Open Book Publishers 2025, p. 75-76, beschikbaar via doi.org/10.11647/OBP.0448.04 (geraadpleegd op 1 december 2025).
41 HvJ EU 27 juni 2000, gev. zaken C-240/98 tot C-244/98, ECLI:EU:C:2000:346 (*Océano*).
42 HvJ EU 4 juni 2009, C-243/08, ECLI:EU:2009:350 (*Pannon*).
43 HvJ EU 17 december 2009, C-227/08, ECLI:EU:C:2009:792 (*Martín Martín*).
44 HvJ EU 4 oktober 2007, C-429/05, ECLI:EU:C:2007:575 (*Rampion*).
45 HvJ EU 21 april 2016, C-377/14, ECLI:EU:C:2016:283 (*Radlinger/Finway*).
46 HvJ EU 4 juni 2015, C-497/13, ECLI:EU:C:2015:357 (*Faber*).
47 HvJ EU 19 september 2018, C-109/17, ECLI:EU:C:2018:735 (*Bankia/Marí Merino*).

Het Hof zou ten aanzien van de Richtlijn consumentenrechten een vergelijkbare redenering kunnen volgen als in het *Bankia*-arrest, aangezien ook deze richtlijn niet met zoveel woorden aan lidstaten opdraagt om privaatrechtelijke sancties toe te kennen aan consumenten. Een dergelijk oordeel zou voor het Nederlandse recht echter weinig gevolgen hoeven te hebben, aangezien de Hoge Raad heeft geoordeeld dat *naar Nederlands recht* een dergelijke verplichting (in ieder geval wel) bestaat.[48]

3. Dieptepunt in wetgeving en rechtspraak

Het voorgaande zou kunnen worden gezien als een hagiografie voor de Europese wetgeving en rechtspraak op het terrein van het consumentenrecht. Maar er zijn wel degelijk ook dieptepunten, of op zijn minst punten van zorg, te zien.

Ik zal mij beperken tot vier punten: het informatieparadigma, het grotendeels ontbreken van materiële regelgeving, met name met betrekking tot diensten, het ontbreken van een prejudiciële verwijzingsprocedure voor ADR-instanties, en de gevolgen die het Hof verbindt aan het feit dat een beding oneerlijk wordt bevonden.

Het informatieparadigma is gebaseerd op het idee dat de zwakke positie van consumenten ten opzichte van handelaren grotendeels kan worden verholpen door consumenten alle informatie te verstrekken die voor hen relevant kan zijn, hetzij bij het sluiten van de overeenkomst, hetzij daarna. Als gevolg daarvan worden handelaren belast met talrijke verplichtingen om consumenten vóór het sluiten van de overeenkomst over elk denkbaar detail te informeren. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in de Richtlijn consumentenrechten,[49] de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken[50] en de Richtlijn pakketreizen.[51] In deze richtlijnen wordt niet altijd duidelijk aangegeven wat de gevolgen zijn van het niet verstrekken van de informatie. Veel wordt in feite overgelaten aan de nationale rechter. De hoeveelheid informatie die op basis van deze richtlijnen aan consumenten wordt verstrekt, leidt echter tot een *information overload*: de exorbitante hoeveelheid informatie die aan consumenten moet worden verstrekt, leidt ertoe dat de informatie die consumenten op het moment van het sluiten van de overeenkomst echt nodig hebben, verborgen gaat in een berg aan informatie die consumenten op dat moment (of zelfs helemaal) niet nodig hebben.[52]

Dit probleem wordt nog verergerd door de wijze waarop het Hof omgaat met het begrip 'gemiddelde consument' ten aanzien van de vraag of de verstrekte informatie duidelijk en begrijpelijk is. Volgens de maatstaf van de gemiddelde consument is de gemiddelde consument 'redelijk voorzichtig' en 'redelijk oplettend',[53] wat door het Hof zo wordt geïnterpreteerd dat van de gemiddelde consument mag worden verwacht dat hij alle informatie die hem wordt verstrekt vóór het sluiten van de overeenkomst leest en – voor zover de informatie in duidelijke en begrijpelijke taal is opgesteld – begrijpt. Het is duidelijk dat geen enkele gewone consument aan het ideaal van de gemiddelde consument kan voldoen.[54] In werkelijkheid zijn consumenten hooguit op sommige punten rationeel: *bounded rationality*.[55] Bovendien heeft de *information overload* ook gevolgen voor de toepassing van het algemene contractenrecht: als de handelaar alle relevante informatie (naast minder relevante informatie) heeft verstrekt, is de kans kleiner dat de consument een beroep kan doen op traditionele contractrechtelijke instrumenten als dwaling: de handelaar kan immers (met reden) aanvoeren dat hij alle informatie heeft verstrekt die de consument redelijkerwijs nodig heeft om te bepalen of hij de overeenkomst al dan niet (onder de aangeboden voorwaarden) met de handelaar wil sluiten. Het informatieparadigma dreigt de consument dus zelfs te beroven van gewone contractrechtelijke rechtsmiddelen, zonder daarvoor een materieel alternatief te bieden. Hier moet wel de kanttekening worden gemaakt dat het Hof in de zaak *Compass Banca* uit 2024[56] heeft laten zien inmiddels iets meer open te staan voor gedragsinzichten, dus misschien duidt dit op een verandering voor de toekomst.[57]

48 Zie HR 12 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1677 (*Informatieplichten richtlijn consumentenrechten*); HR 10 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:861 (*Schending Sanctiemodel essentiële informatieplichten*).

49 Richtlijn 2011/83/Europese, *PbEU* 2011, L 304/64, zie in het bijzonder de art. 5 tot en met 6bis en art. 16bis. Art. 5 Richtlijn consumentenrechten is omgezet in art. 6:230l BW, art. 6 en 6bis Richtlijn consumentenrechten in art. 6:230m lid 1 en 3 BW. Art. 16bis Richtlijn consumentenrechten is ingevoegd door art. 1 onder lid 4 Richtlijn financiële diensten op afstand 2023 (Richtlijn 2023/2673), en moest op 19 december 2025 zijn omgezet. Het voorstel van wet is echter pas op 24 november 2025 ingediend (*Kamerstukken II* 2025/26, 36860, nr. 2. Art. 16bis Richtlijn consumentenrechten zal worden geïmplementeerd door middel van wijzigingen van art. 6:230w BW, waaronder ook een verwijzing naar de informatie die op grond van art. 4.20 Wft moet worden verstrekt.

50 Zie in het bijzonder art. 6 en 7 Richtlijn oneerlijke handelspraktijken, zoals geïmplementeerd in art. 6:193c-193d BW.

51 Richtlijn (EU) 2015/2302, *PbEU* 2015, L 326/1, zie in het bijzonder art. 5-7, zoals geïmplementeerd in art. 7:502-505 BW.

52 Zie J. Luzak, '9. Consumers in European Private Law', in: M. Bartl, L. Burgers & C. Mak (red.), *Uncovering European Private Law. A Student Handbook*, Cambridge, VK: Open Book Publishers 2025, p. 173, beschikbaar via doi.org/10.11647/OBP.0448.09 (geraadpleegd op 1 december 2025); A. Davola, '13. Data Subjects in European Private Law', in: M. Bartl, L. Burgers & C. Mak (red.), *Uncovering European Private Law. A Student Handbook*, Cambridge, VK: Open Book Publishers 2025, p. 263, beschikbaar via doi.org/10.11647/OBP.0448.13 (geraadpleegd op 1 december 2025).

53 HvJ EU 16 juli 1998, C-210/96, ECLI:EU:C:1998:369 (*Gut Springenheide*).

54 Tijdens het onderwijs spreek ik over de 'gemiddelde consument' als Superman.

55 Vgl. B.B. Duivenvoorde, *The consumer benchmarks in the Unfair Commercial Practices Directive* (diss. Amsterdam UvA) 2014; B.B. Duivenvoorde, 'De gemiddelde consument als standaard bij misleiding: een kritische blik vanuit de gedragswetenschappen', in: W. H. van Boom, I. Giesen & A. J. Verheij (red.), *Capita civilologie: handboek voor empirie en privaatrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013, p. 147-168; J. de Lange-Collins, '14. EU Sustainable Finance Regulation: An Analysis in the Context of Contemporary Debates in European Private Law', in: M. Bartl, L. Burgers & C. Mak (red.), *Uncovering European Private Law. A Student Handbook*, Cambridge, VK: Open Book Publishers 2025, p. 289, beschikbaar via doi.org/10.11647/OBP.0448.14 (geraadpleegd op 1 december 2025).

56 HvJ EU 14 november 2022, C-646/22, ECLI:EU:C:2024:957 (*Compass Banca*).

57 Vgl. ook B.B. Duivenvoorde, 'Compass Banca: van homo economicus naar cognitieve vertekeningen', *Intellectuele Eigendom & Reclame* 2025, afl. 2, nr. 13, p. 133-139.

Een tweede punt betreft het gebrek aan materiële wetgeving op EU-niveau. Materiële bescherming bestaat vooral ten aanzien van consumentenkoop, voor pakketreizen, en, sinds 2019, voor de levering van digitale inhoud of digitale diensten. Met betrekking tot (andere) diensten – variërend van reparaties door autogarages en loodgieters, de bouw van woningen door aannemers, het verzorgen van onderwijs in het reguliere onderwijs, het psychosociale domein of de dans, tot aan de levering van energie en water (die in Nederland tot het domein van de koop en, voor energie, de consumentenkoop behoren)[58] – bestaat er veel minder EU-wetgeving.[59]

Het ontbreken van (materiële) Europese wetgeving voor de levering van diensten is problematisch omdat diensten in de loop der jaren steeds belangrijker zijn geworden voor het dagelijks leven. Zoals Micklitz het formuleerde: 'Die Dienstleistungsgesellschaft verlagerte den Schwerpunkt vom Kaufrecht auf das Recht der Dienstleistungen'[60] – zonder dat het dienstenrecht afdoende is ontwikkeld, zou ik daaraan willen toevoegen. De trend van consumentenverkoop naar consumentendiensten is ook te zien in de ontwikkeling van *servitisation*: in veel gevallen zijn consumenten niet langer eigenaar van de goederen die zij gebruiken, maar 'huren' zij deze, waarbij de handelaar aanvullende diensten verricht.[61] Net als wat eerder werd gezegd over updateverplichtingen voor ingebedde digitale inhoud, zorgt *servitisation* ervoor dat contracten niet in één keer volledig worden nagekomen, maar dat er langdurige relaties tussen de partijen ontstaan. De wetgeving loopt echter achter: zowel op EU-niveau als op nationaal niveau ontbreekt een coherent wetgevingskader voor dienstencontracten. Het Nederlandse recht is daar geen uitzondering op: weliswaar kent het Nederlandse recht een uitgebreide regeling voor de overeenkomst van opdracht, maar overeenkomsten betreffende servitisation vallen veelal onder het huurrecht,[62] dat voor wat betreft de huur van roerende zaken echter grotendeels van aanvullend recht is.[63]

Dat er geen coherente Europese regeling bestaat, is niet per se iets waar we de Europese wetgever een verwijt over zouden moeten maken. In de eerste plaats niet omdat er een grote verscheidenheid aan diensten bestaat, waardoor het moeilijk is om algemene normen te stellen voor de kwaliteit (of: conformiteit) van diensten.[64] Op Europees niveau komt daar nog bij dat het in veel gevallen moeilijk is om een juridische grondslag voor Europese regelgeving te vinden: in veel gevallen is het simpelweg onrealistisch om aan te nemen dat consumenten in groten getale grensoverschrijdende contracten zullen sluiten, in het bijzonder ten aanzien van fysieke diensten, zoals die van een kapper of een autogarage. Dat betekent dat artikel 114 VWEU, de bevordering van de interne markt, niet als rechtsgrondslag kan dienen. Artikel 169 VWEU, dat specifiek over consumentenbescherming gaat, zou dat wel kunnen, maar regelgeving op basis van dat artikel mag alleen minimumharmonisatie betreffen,[65] en zal dus niet noodzakelijkerwijs leiden tot veel convergentie van de regelgeving in Europa.

Er zijn echter wel gevallen waar het argument van het stimuleren van het sluiten van grensoverschrijdende overeenkomsten kan worden gebruikt, zoals blijkt uit de Richtlijn digitale inhoud en digitale diensten en uit andere instrumenten op het gebied van digitalisering – zoals hieronder zal worden besproken. Hetzelfde geldt voor financiële diensten, waaronder consumentenkrediet[66] en hypothecair krediet,[67] en diensten op het gebied van vervoer[68] en toerisme.[69] Daarnaast zou het argument kunnen worden aangevoerd voor wetgeving met betrekking tot (grensoverschrijdende) huur van auto's, en natuurlijk voor de verhuur van vakantieaccommodaties. Op dit laatste gebied bestaat al het Verdrag van Parijs van 1962 inzake hotelhouders, dat onder auspiciën van de Raad van Europa is gesloten, maar dat slechts door een minderheid van de lidstaten is geratificeerd.[70] Het Verdrag toont echter wel aan dat wetgeving op dit gebied mogelijk is.

58 Zie art. 7:5 lid 3 en 5 BW.
59 Vgl. ook B. Keirsbilck, E. Terryn & E. Van Gool, 'Consumentenbescherming bij servitisation en product-dienst-systemen (PDS)', Preadviezen voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland 2019, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2019, p. 18-19 (ook verschenen in *Tijdschrift voor Privaatrecht* 2019, afl. 3/4).
60 H.-W. Micklitz, 'Aufstieg, Wandel, Abstieg, Wiederaufstieg (?) des Verbraucherrechts', *Verbraucher und Recht* 2025, afl. 9, p. 325.
61 Zie bijv. J. de Vogel, *The transition from mobility ownership to mobility usership: Is EU consumer law pushing the brakes? A comparative legal study* (diss. Rotterdam/Antwerpen) 2024.
62 Vgl. V. Mak, 'Consumentenbescherming bij servitisation', in: *Preadviezen voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland 2019, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2019*, p. 81 (ook verschenen in *Tijdschrift voor Privaatrecht* 2019, afl. 3/4); T.F.E. Tjong Tjin Tai, 'Juridische aandachtspunten bij servitization, in het bijzonder ten aanzien van IT', *WPNR* 2021/7326, p. 402-408; M.B.M. Loos, 'Servitization, consumentenhuur en consumentenkoop', *WNPR* 2022/7396, p. 944-947; E.E. Maathuis, 'De (gevolgen van de) kwalificatie van circulaire product as a service-contracten', *NTBR* 2023, afl. 8, nr. 40, p. 296-310.
63 Vgl. voor België ook B. Keirsbilck, E. Terryn & E. Van Gool, 'Consumentenbescherming bij servitisation en product-dienst-systemen (PDS)', in: *Preadviezen voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland 2019*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2019, p. 19 (ook verschenen in *Tijdschrift voor Privaatrecht* 2019, afl. 3/4).
64 Vgl. T.F.E. Tjong Tjin Tai, 'Juridische aandachtspunten bij servitization, in het bijzonder ten aanzien van IT', *WPNR* 2021/7326, p. 404.
65 Zie art. 169 lid 4 VWEU.
66 Zie Richtlijn (EU) 2023/2225.
67 Zie Richtlijn (EU) 2014/17/EU, *PbEU* 2014, L 60/34.
68 Zie Verordening (EG) 261/2004, *PbEG* 2004, L46/1 (vliegtuigvervoer); Verordening (EU) 1177/2010, *PbEU* 2010, L 334/1 (vervoer per schip); Verordening (EU) 181/2011, *PbEU* 2011, L 55/1 (busvervoer); Verordening (EU) 2021/782, *PbEU* 2021, L 172/1 (treinvervoer).
69 Zie de Richtlijn pakketreizen.
70 Convention on the Liability of Hotel-Keepers concerning the Property of their Guests, *European Treaty Series* No. 41, beschikbaar via rm.coe.int/168006b648 (geraadpleegd op 26 november 2025). Het Verdrag is door minder dan de helft van de lidstaten geratificeerd, ondertekend maar niet geratificeerd door enkele andere, en noch ondertekend, noch geratificeerd door ruim een derde van de lidstaten.

Een derde kritiekpunt betreft de interpretatie van de EU-consumentenwetgeving.[71] Aangezien regels zelden eenduidig zijn, kunnen er uiteenlopende meningen bestaan over de interpretatie van een richtlijn of verordening. Als dit nodig is om in een bepaalde zaak een uitspraak te kunnen doen, kan een nationale rechter op grond van artikel 267 VWEU een vraag over de interpretatie van een dergelijke bepaling voorleggen aan het Hof. Op het gebied van consumentenrecht bevordert de Europese Unie echter de ontwikkeling en het gebruik van alternatieve geschillenbeslechtingsmechanismen (ADR), die consumenten een betere toegang tot de rechter zouden kunnen bieden. Op grond van artikel 11 Richtlijn ADR[72] moeten de lidstaten ervoor zorgen dat consumenten door de keuze voor beslechting van een geschil door een erkende ADR-entiteit in plaats van door de rechter, niet worden beroofd van de bescherming van de toepasselijke dwingende regels. Hieruit volgt dat erkende ADR-entiteiten verplicht zijn de regels uit het Europese consumentenrecht toe te passen.

Uit vaste rechtspraak van het Hof volgt echter dat deze 'erkende ADR-entiteiten' niet als rechtbanken of tribunalen in de zin van artikel 267 VWEU kunnen worden aangemerkt, aangezien zij alleen kunnen optreden als de partijen overeen zijn gekomen dat zij hun geschil door de ADR-entiteit willen laten beslechten. Als gevolg hiervan kunnen zij hun vragen over de juiste uitlegging van EU-wetgeving niet ter prejudiciële beslissing aan het Hof voorleggen.[73] In de praktijk betekent dit dat deze ADR-entiteiten zelf een beslissing moeten nemen over de juiste interpretatie van het Europese recht, zonder dat zij kunnen controleren of hun interpretatie correct is. Dit houdt noodzakelijkerwijs in dat de ADR-instanties hun eigen 'jurisprudentie' zullen ontwikkelen, die vervolgens van de ene ADR-entiteit tot de volgende zal verschillen, en zeer zeker zal leiden tot uiteenlopende interpretaties in verschillende landen. Dit betekent dat het succes van ADR heel goed het potentiële succes van harmonisatie kan ondermijnen.[74]

Twee punten van zorg tot slot. Hierboven zijn zowel de totstandkoming van de Richtlijn oneerlijke bedingen als de rechtspraak van het Hof over de verplichting van de nationale rechter tot ambtshalve toetsing aan die richtlijn aangemerkt als hoogtepunten. De rechtspraak van het Hof over de *gevolgen* van het oordeel dat een beding oneerlijk (in de Nederlandse terminologie: onredelijk bezwarend) is, moet echter worden beschouwd als een van de dieptepunten. In het arrest *Dexia Nederland* heeft het Hof beslist dat als een beding als oneerlijk wordt beschouwd, het volledig uit het contract moet worden geschrapt en dat het niet mag worden vervangen, zelfs niet door de regel van aanvullend recht die van toepassing zou zijn geweest als de handelaar het oneerlijke beding niet in zijn algemene voorwaarden had opgenomen. Deze rechtspraak is, om het voorzichtig te zeggen, problematisch, en wijst naar mijn mening op een gebrekkig begrip bij het Hof over de gevolgen van zijn beslissingen voor particuliere partijen.

Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van een – toegegeven: wellicht wat absurd – voorbeeld. Stel dat in een consumentenkoopovereenkomst tussen een verkoper en een consument een beding is opgenomen met betrekking tot de plaats waar de goederen moeten worden geleverd, dat inhoudt dat het de verkoper is toegestaan om de goederen bij de buren van de consument af te leveren als de consument niet thuis is. Stel dat een rechter oordeelt dat dit beding oneerlijk is, omdat het de consument dwingt om levering bij zijn buren te accepteren zonder dat hij hiervoor in het concrete geval toestemming heeft gegeven. De rechter zou het beding dan vernietigen. Wanneer het beding zonder enige vervanging uit het contract wordt geschrapt, is het echter voor zowel de verkoper als de consument onduidelijk waar de levering moet plaatsvinden: de consument kan geen bezorging bij hem thuis eisen, terwijl de verkoper zich niet kan beroepen op artikel 6:41 BW, dat zou meebrengen dat de koper de zaak bij de verkoper dient op te halen. Wat dan? Het Europese consumentenrecht biedt hierop geen antwoord: het verbiedt weliswaar de toepassing van de regel van aanvullend recht, maar biedt geen alternatief voor die regel, zoals bezorging bij de consument thuis. Door simpelweg de rechter te verbieden om de regel van aanvullend recht toe te passen, miskent het Hof de gevolgen die zijn rechtspraak heeft voor het geschil van partijen.

In het verlengde hiervan moet ook worden gewezen op de gevolgen die het als oneerlijk aanmerken van een beding heeft voor de wederpartij van de consument, met name indien het gaat om een duurovereenkomst: het oneerlijke beding maakt immers ook voor de toekomst geen deel meer uit van de overeenkomst. Dat heeft vergaande, zo niet onaanvaardbare gevolgen als het gaat om een duurovereenkomst. Hierbij kan worden gedacht aan het huurprijswijzigingsbeding: als dat als oneerlijk wordt aangemerkt, betekent dat dat huurprijsverhogingen ook voor de toekomst niet meer mogelijk zijn, dat eerder betaalde huurprijsverhogingen moeten worden teruggedraaid, en dat de huurprijs (eventueel nog gecorrigeerd voor de inflatie) voor mogelijk tientallen jaren gefixeerd blijven op de bij contractsluiting overeengeko-

71 Zie eerder M.B.M. Loos, 'Individuele handhaving van het consumentenrecht', in: M.B.M. Loos & W.H. van Boom, *Handhaving van het consumentenrecht, Preadviezen Vereniging voor Burgerlijk Recht 2009*, Deventer: Kluwer, 2010, p. 114-116.

72 Richtlijn 2013/11/EU, *PbEU* 2013, L 165/63.

73 HvJ EU 4 juni 2015, C-497/13, ECLI:EU:C:1982:107 (*Nordsee Hochseefischerei*); HvJ EU 10 december 2009, C-205/08, ECLI:EU:C:2009:767 (*Umweltanwalt von Kärnten/Kärntner Landesregierung*).

74 Uiteraard kan dit probleem worden opgelost, hetzij door erkende ADR-entiteiten door wijziging van het VWEU expliciet het recht te geven om vragen aan het HvJ EU voor te leggen ter prejudiciële beslissing, hetzij door wijziging van de uitleg van de term 'tribunalen' door het HvJ EU, hetzij door op nationaal niveau de mogelijkheid te introduceren voor ADR-entiteiten om prejudiciële vragen voor te leggen aan een rechter, die vervolgens de vraag kan voorleggen aan het HvJ EU. Zie verder M.B.M. Loos, 'Individuele handhaving van het consumentenrecht', in: M.B.M. Loos & W.H. van Boom, *Handhaving van het consumentenrecht, Preadviezen Vereniging voor Burgerlijk Recht 2009*, Deventer: Kluwer, 2010, p. 115-116.

men prijs. Dat kan verklaren waarom de Hoge Raad in een prejudiciële uitspraak[75] oordeelde dat een huurprijswijzigingsbeding waarmee de huurprijs jaarlijks mocht worden verhoogd met maximaal 3% plus inflatiecorrectie, niet onredelijk bezwarend was, hoewel niet voldaan was aan de door het Hof gestelde criteria voor dergelijke bedingen: als de consequenties van het oordeel dat een beding oneerlijk is, te groot worden geacht, kan de rechter in de verleiding komen om het beding dan maar als eerlijk te beschouwen om het zo in stand te kunnen laten.[76]

Het tweede zorgpunt sluit hierbij aan. De rechtspraak van de Hoge Raad ten aanzien van zowel de verplichting tot ambtshalve toetsing of de informatieplichten van artikel 6:230m lid 1 BW correct zijn nagekomen als de op te leggen sanctie bij een dergelijke schending brengt mee dat consumenten een voordeel ontlenen aan het feit dat een handelaar bepaalde informatie niet heeft gegeven die hij had moeten geven. Dat betekent in veel gevallen een voordeel voor de 'gedupeerde' consument, die die informatie mogelijk niet eens zou hebben gelezen als de informatieplicht wél correct zou zijn nagekomen. Een eerder pleidooi om causaal verband tussen de schending van de informatieplicht en de contractsluiting te eisen voordat de overeenkomst gedeeltelijk wordt vernietigd,[77] is daarbij door de Hoge Raad bewust genegeerd. De op dat oordeel van de Hoge Raad geuite kritiek[78] is mijns inziens dan ook terecht. Voor een grote handelaar kan natuurlijk worden gesteld dat een strenge afstraffing van de schending van een wettelijke verplichting tot het normale bedrijfsrisico behoort: van hen mag worden verwacht dat zij hun bedrijfsprocessen gewoon goed op orde hebben. Voor kleine handelaren lijkt het echter nauwelijks mogelijk om nog goed op de hoogte te zijn van de uit het consumentenrecht voortvloeiende verplichtingen. In de contractuele verhouding tussen een dergelijke handelaar en een consument kan dat tot onevenredige uitkomsten leiden.[79]

4. Hedendaagse uitdagingen

Natuurlijk betekent 50 jaar Europees consumentenrecht niet dat het consumentenrecht 'af' is. De afgelopen jaren hebben we de ontwikkeling gezien van nieuwe terreinen waar consumentenbescherming nodig kan zijn, met name op het gebied van digitalisering en duurzaamheid.

De wetgeving op het gebied van digitalisering begon met de Verordening inzake grensoverschrijdende portabiliteit van online-inhoudsdiensten van 2017,[80] gevolgd door de al genoemde Richtlijn digitale inhoud en digitale diensten van 2019. In 2022 volgden de Digitaledienstenverordening (Digital Services Act, DSA)[81] en de Digitalemarktenverordening (Digital Markets Act, DMA).[82] In 2023 werd de Data Act aangenomen,[83] en in 2024 de Cyber Resilience Act[84] en de AI Act.[85] Het is niet altijd duidelijk in hoeverre deze regelgeving relevant is voor de bescherming van de consument. Dat is natuurlijk wel het geval bij de Richtlijn digitale inhoud en digitale diensten, maar de eerste tekenen ten aanzien van de naleving van die richtlijn zijn bepaald niet hoopgevend. Zoals Van Schagen recent in dit blad duidelijk maakte: van naleving door handelaren lijkt weinig sprake, terwijl de handhaving door de Autoriteit Consument & Markt achterwege blijft.[86] Er is weinig reden om aan te nemen dat dit in andere lidstaten anders zou zijn.

Met betrekking tot de DSA, de DSM, de Cyber Resilience Act en de AI Act kan men zich afvragen waar de consument in het plaatje past.[87] Deze Europese verordeningen reguleren in feite de markten in het algemeen en leggen verplichtingen op aan gateway-keepers en aan andere grote bedrijven. Ze bieden echter nauwelijks extra bescherming voor consumenten boven op de bescherming die aan alle gebruikers wordt geboden. Waar dat wel gebeurt, is dat vooral in de vorm van indirecte rechten met betrekking tot *compliance by design* en, opnieuw, meer informatieverplichtingen.[88] *Materiële* regelgeving, die consumenten afdwingbare rechten biedt, ontbreekt grotendeels.[89] Dat bevestigt natuurlijk wel het hierboven in paragraaf 3 gemaakte punt over het ontbreken van materiële wetgeving op EU-niveau.

75 HR 29 november 2024, ECLI:NL:HR:2024:1780 (*Huurprijswijzigingsbeding*).
76 Vgl. M.B.M. Loos, *Algemene voorwaarden*, Den Haag: Boom 2024, nr. 445d.
77 M.B.M. Loos & C.M.D.S. Pavillon, 'Civielrechtelijke sancties op de schending van informatieplichten. Handvatten voor de ambtshalve toetsingspraktijk aan de Richtlijn consumentenrechten, *NJB* 2020/1888, p. 2124-2135.
78 Zie bijv. C.M.D.S. Pavillon & L.B.A. Tigelaar, 'Een prijskorting voor de consument bij gebrekkige informatieverstrekking: een onevenredige sanctie', *NTBR* 2022/28, p. 229-242; vgl. ook C.M.D.S. Pavillon & L.B.A. Tigelaar, 'Bestelk(n)opzorgen. De sanctie op een onduidelijke bestelknop en de balans tussen herstel en afschrikking', *NTBR* 2025/2, p. 5-17.
79 Vgl. ook J.J.A. Braspenning, 'Vergeten we de handelaar niet? Een pleidooi voor meer aandacht voor de positie van de (kleine) handelaar bij de sanctionering van schendingen van informatieplichten uit het Europees consumentenrecht', *TvC* 2024/8, p. 54-58; P.W.J. Verbruggen, 'Complex consumentenrecht', *TvC* 2025/12, p. 80-84.
80 Verordening (EU) 2017/1128, *PbEU* 2017, L 168/1.
81 Verordening (EU) 2022/2065, *PbEU* 2022, L 277/1.
82 Verordening (EU) 2022/1925, *PbEU* 2022, L 265/1.
83 Verordening (EU) 2023/2854.
84 Verordening (EU) 2024/1781.
85 Verordening (EU) 2024/1689.
86 Zie E.A.G. van Schagen, '(Niet-)handhaving van de Richtlijn digitale inhoud en diensten', *TvC* 2025/26, p. 191-199.
87 Vgl. ook V. Mak, 'A tale of two systems. Europa en het Nederlandse vermogensrecht in tijden van (r)evolutie', in: B.J. Drijver & V. Mak, *Het spanningsveld tussen nationaal en Europees privaatrecht, Preadviezen Vereniging voor Burgerlijk Recht 202*4, Zutphen: Uitgeverij Paris 2024, p. 94-98.
88 Zie art. 31-32 DSA.
89 Zie in dit verband ook C.A.N.M.Y. Cauffman, 'Digital Fairness, Digital Tethering and Digital Feudalism', *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, (32) 2025, afl. 5-6, p. 523-529, beschikbaar via doi.org/10.1177/1023263X251403597 (geraadpleegd op 30 januari 2026).

De tweede grote uitdaging op het gebied van het consumentenrecht, is duurzaamheid. In de regelgeving van de laatste 5-10 jaar is waarneembaar dat duurzaamheid een grotere rol is gaan spelen in de Europese regelgeving. Een goed voorbeeld is de Richtlijn verkoop goederen. Deze richtlijn uit 2019 introduceerde het begrip 'commerciële garantie van duurzaamheid': wanneer een fabrikant een dergelijke commerciële garantie van duurzaamheid voor een bepaalde periode aanbiedt, bepaalt artikel 17 lid 1 van de richtlijn[90] dat de fabrikant gedurende de gehele periode van de commerciële garantie van duurzaamheid rechtstreeks jegens de consument aansprakelijk is voor de reparatie of vervanging van de zaken, op dezelfde wijze als waarop de verkoper hiervoor aansprakelijk is op grond van artikel 14 van de richtlijn.[91] In lidstaten waar (anders dan in Nederland) de periode waarin de verkoper aansprakelijk is, beperkt is tot 2 jaar na aflevering,[92] kan de periode waarin de consument zich tot de fabrikant kan wenden daardoor zelfs langer zijn dan de periode waarvoor hij zich tot de verkoper kan wenden.

In 2024 zijn daarnaast drie regelingen aangenomen die min of meer met elkaar samenhangen:[93] de Eco-designverordening 2024,[94] de Richtlijn recht op reparatie[95] en de Empowerment-richtlijn.[96] Op deze plaats wil ik vooral aandacht besteden aan de Richtlijn recht op reparatie, die de fabrikant vanaf 31 juli 2026 de verplichting oplegt om zaken te repareren, zelfs als deze zaak eerder door een onafhankelijke reparateur is gerepareerd, voor zover althans het gaat om een zaak waarvoor de Europese Commissie in gedelegeerde wetgeving repareerbaarheidsvereisten heeft zijn vastgesteld.[97] Voor consumentenkoopovereenkomsten die na 31 juli 2026 zijn gesloten wordt daarnaast de minimale aansprakelijkheidsduur van de verkoper van twee jaar verlengd naar drie jaar indien de zaak tijdens de oorspronkelijke conformiteitsperiode is gerepareerd vanwege non-conformiteit.[98] Voor Nederland zal deze verlenging overigens weinig betekenis hebben aangezien de verkoper in Nederland sowieso aansprakelijk is gedurende de economische levensduur van de zaak.

Het blijft echter toch de vraag of duurzaamheid wel voldoende op de agenda staat bij de Europese wetgever. Zo moet ten aanzien van de eerdergenoemde Richtlijn verkoop goederen worden opgemerkt dat de strengere regels voor fabrikanten die een commerciële garantie van duurzaamheid hebben gegeven, gepaard gaan met een versoepeling van de ontbindingsbevoegdheid van de consument bij non-conformiteit.[99] Daardoor kan de consument in meer gevallen dan onder de oude Richtlijn consumentenkoop kiezen voor ontbinding van de overeenkomst. Vanuit het perspectief van de individuele consument is dat een vooruitgang, vanuit het perspectief van duurzaamheid juist niet.

De Richtlijn verkoop goederen geeft bovendien geen voorrang aan reparatie of prijsvermindering – de meest duurzame remedies – boven vervanging: reparatie en vervanging zijn op gelijke voet beschikbaar gebleven als primaire remedies, en prijsvermindering is (net als ontbinding) een secundaire remedie gebleven. Bovendien is de Europese hoofdregel dat de verkoper slechts gedurende twee jaar na levering aansprakelijk is, wat uiteraard niet bijdraagt aan het doel om de economische levensduur van goederen te verlengen: voor verkopers of fabrikanten bestaat door deze korte aansprakelijkheidsperiode immers geen stimulans is om goederen te produceren die langer meegaan dan de periode waarin de verkoper aansprakelijk is.

In paragraaf 2 is al opgemerkt dat het herroepingsrecht tijdens de bedenktijd niet zonder problemen is. Vanuit het oogpunt van duurzaamheid lijkt het logisch om dit recht te beperken, zeker voor overeenkomsten op afstand, waar de rationale voor de invoering van dit recht sowieso al zwak is.[100] De mogelijkheid tot herroeping van de overeenkomst stimuleert immers impulsieve aankoopbeslissingen bij webshops en leidt tot onnodige retourzendingen van goederen waar niets mee mis is, enkel en alleen omdat de consument van gedachten is veranderd. De Moderniseringsrichtlijn van 2019, die tot doel had om het Europese consumentenrecht 'bij de tijd te brengen', heeft echter niet geleid tot een beperking van het herroepingsrecht. Het lijkt erop dat een dergelijke vermindering van de consumentenbescherming te moeilijk te verteren was voor de wetgever, ook al lijkt zij onvermijdelijk als de wens om tot een duurzamere economie te komen serieus wordt genomen.[101] Naar mijn mening moeten consumenten, net als andere 'spelers' op de markt, een zekere verantwoordelijkheid nemen. Van een individuele consument in een concrete situatie zal een dergelijke stap niet mogen worden verwacht, en dat betekent dat de

90 Geïmplementeerd in art. 7:6a lid 2 BW.
91 Zoals geïmplementeerd in art. 7:21 BW.
92 Vgl. art. 10 lid 1 Richtlijn verkoop goederen.
93 Zie uitgebreid hierover M.B.M. Loos, 'Repairing Consumer Sales Law', *European Review of Private Law* 2024, p. 960-974.
94 Verordening (EU) 2024/1781.
95 Richtlijn (EU) 2024/1799. De richtlijn moet uiterlijk op 31 juli 2026 zijn omgezet, maar op het moment van het schrijven van deze bijdrage, 15 december 2025, was het wetsvoorstel tot implementatie van de richtlijn nog niet bij de Tweede Kamer ingediend.
96 Richtlijn (EU) 2024/825.
97 Zie art. 5 lid 1 en 7 Richtlijn recht op reparatie. Volgens bijlage II bij de richtlijn gaat het onder meer om wasmachines en was-droogcombinaties, droogtrommels, afwasmachines, koelkasten, elektronische beeldschermen en tv's, stofzuigers, servers en mobiele telefoons.
98 Zie art. 16 lid 2 Richtlijn recht op reparatie, welke bepaling leidde tot de invoering van art. 10 lid 2bis Richtlijn verkoop goederen en tot aanpassing van art. 10 lid 3 van die richtlijn.
99 Zie art. 13 lid 4 Richtlijn verkoop goederen, geïmplementeerd in art. 7:22 lid 5 BW.
100 Zie hierover al kritisch M.B.M. Loos, 'De effectiviteit van de bedenktijd als instrument van consumentenbescherming, *Tijdschrift voor Consumentenrecht* 2003, p. 6-23.
101 Vgl. ook E. Terryn, '8. Can Consumer Law Become Sustainable ?, in: H.-W. Micklitz & Chr. Twigg-Flesner, *The transformation of consumer law and consumer policy in Europe*, Oxford: Hart Publishing 2023, p. 178, die stelt dat de Richtlijn consumentenrecht het de lidstaten niet toestaat om het herroepingsrecht duurzamer te maken, bijvoorbeeld door meer uitzonderingen op het herroepingsrecht toe te staan of door het recht van de consument om tijdens de bedenktijd de zaak te gebruiken, te beperken.

wetgever hier aan zet is. Het loslaten of terugdringen van (qua duurzaamheid) onhoudbare instrumenten als het herroepingsrecht bij op afstand gesloten overeenkomsten zou een manier kunnen zijn om dat te bereiken.

De aanvaarding van de Eco-designverordening 2024 is toe te juichen. Op basis van de tot nu toe geldende Eco-design-richtlijn[102] kon de Europese Commissie alleen eisen stellen aan energiegerelateerde producten, met als doel de energie-efficiëntie en energiezekerheid van producten te vergroten. Voor andere productgroepen konden daardoor geen regels worden gesteld. De Eco-design verordening 2024 breidt het mogelijke toepassingsgebied van de regelgeving uit tot bijna alle fysieke producten. In een Mededeling uit 2025 heeft de Europese Commissie haar Werkplan voor de Eco-design-regelgeving voor de jaren 2025-2030 uiteengezet.[103] Volgens dit werkplan zullen er in 2027 eco-design-vereisten worden vastgesteld voor textiel en kleding, in 2028 voor meubels, en in 2029 voor matrassen. Daarnaast zullen in 2027 ook horizontale vereisten met betrekking tot repareerbaarheid (inclusief regels over een repareerbaarheidsscore) worden vastgesteld.[104]

Dergelijke eisen voor het ecologische ontwerp van goederen zijn echter vrijwel zinloos – en zelfs problematisch voor het concurrentievermogen van Europese ondernemingen – als ze niet ook worden opgelegd aan en gehandhaafd worden tegen ondernemingen van buiten de EU. In dit verband lijkt het van cruciaal belang dat producten die worden verkocht op niet-EU-platforms zoals Amazon, AliExpress, Temu en SHEIN, ook voldoen aan de eisen inzake ecologisch ontwerp. De Europese Commissie meldde dat in 2024 4,6 miljard artikelen met een lage waarde (producten tot € 150) in de EU werden ingevoerd, wat neerkomt op zo'n 12 miljoen producten met een lage waarde per dag. Het merendeel van deze goederen is waarschijnlijk rechtstreeks door consumenten geïmporteerd na een bestelling op een van de Chinese platforms[105] – door de consument zelf of door een dropshipper. De door de Europese Commissie genoemde cijfers tonen aan dat enorme hoeveelheden goederen de Europese markten overspoelen. Als de fabrikanten van dergelijke goederen niet gebonden zijn aan vergelijkbare normen voor de productie van deze goederen, is het doel van een klimaatneutraal continent in 2050[106] onhaalbaar. Regelgeving die ook van toepassing is op extern geproduceerde goederen, en handhaving van Europese normen met betrekking tot de invoer van consumptiegoederen is daarom essentieel. Gelukkig is de Europese Commissie, in ieder geval wat textiel betreft, vastbesloten om een systeem van eco-modulatie in te voeren om financiële bijdragen op te leggen aan degenen die textiel op de markt brengen, waardoor e-commercebedrijven van buiten en binnen de EU aan dezelfde regels zullen moeten voldoen.[107]

Eco-design-regelgeving alleen zal echter niet voldoende zijn, aangezien deze niet (noodzakelijkerwijs) voorkomt dat handelaren goederen en diensten uit de handel nemen voordat deze technisch gezien niet langer bruikbaar zijn. In dit verband moeten de begrippen softwaredegradatie en abandonware worden genoemd. Een bekend voorbeeld van softwaredegradatie is 'batterygate', een term die wordt gebruikt om opzettelijke vertragingen van de processor op Apple-iPhones te beschrijven. Volgens Apple waren deze vertragingen nodig om te voorkomen dat iPhones met versleten batterijen zouden uitschakelen bij hoge belasting; critici voerden echter aan dat de vertraging neerkwam op geplande veroudering ('planned obsolescence'),[108] waardoor consumenten mogelijk werden aangespoord om een nieuwer model aan te schaffen.

In hetzelfde licht kunnen ook de zware eisen worden gezien die Microsoft stelde aan de systeemvereisten voor het upgraden van het besturingssysteem naar Windows 11. Deze systeemvereisten brachten mee dat maar weinig computers kunnen worden geüpgraded van Windows 10 naar Windows 11. De aankondiging van Microsoft dat het zijn besturingssysteem Windows 10 niet langer zal ondersteunen,[109] kan dan in verbinding met deze zware systeemvereisten voor een upgrade worden gezien als een manier om consumenten aan te zetten tot de aankoop van een nieuwere computer.

In het geval van abandonware is het de software *zelf* die niet langer beschikbaar is. Een voorbeeld hiervan is Philips HealthSuite, een reeks verbonden gezondheidsaccessoires. In 2021 kondigde Philips aan dat de app na een kennisgeving van twee weken zou stoppen met functioneren (en daarmee ook alle bijbehorende hardware waarop de app was geïnstalleerd, zoals smartwatches).[110]

102 Richtlijn 2009/125/EG, *PbEU* 2009, L 285/10.
103 Ecodesign for Sustainable Products and Energy Labelling Working Plan 2025-2030, Communication from the Commission, COM(2025) 187 final.
104 Working Plan, p. 4-6.
105 Europese Commissie, Mededeling over een uitgebreid EU-instrumentarium voor veilige en duurzame e-commerce, COM(2025) 37 final, p. 2. In dit verband moet worden opgemerkt dat in 2024 de EU uit China alleen al goederen importeerde met een waarde van € 519 miljard. 34% daarvan (dus een waarde van € 176,46 miljard) betrof andere geproduceerde goederen dan machines en voertuigen. Daarvan had weer meer dan € 50 miljard betrekking op telecommunicatiemiddelen, meer dan € 15 miljard op huishoudelijke apparaten, ongeveer € 10 miljard op kleding, en een iets lager bedrag aan schoenen, zie Eurostat, *China-EU - international trade in goods statistics*, onder 'EU-China trade by type of goods' en 'EU-China most traded goods, 2024', beschikbaar via ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics#EU-China_trade_by_type_of_goods (geraadpleegd op 1 december 2025). Het lijkt voor de hand te liggen dat de getallen die genoemd worden in de Mededeling van de Europese Commissie een groot deel uitmaken van de 34% van geïmporteerde goederen die geen machines en voertuigen betroffen.
106 Zie overweging (1) Eco-Designverordening 2024.
107 Europese Commissie, COM(2025) 37 final, p. 8-9.
108 J. Graham, 'Apple's apology for Batterygate didn't go far enough', *USA Today* 30 December 2017, beschikbaar via eu.usatoday.com/story/tech/talkingtech/2017/12/30/apples-apology-batterygate-didnt-go-far-enough/991153001/ (geraadpleegd op 1 december 2025).
109 Zie microsoft.com/en-us/windows/end-of-support?r=1 (geraadpleegd op 1 december 2025).
110 Zie iculture.nl/nieuws/philips-healthsuite-stopt/ (geraadpleegd op 11 december 2025).

Deze verschijnselen hebben met elkaar gemeen dat consumenten door (economische) keuzes van de fabrikant van software kunnen worden aangemoedigd of gedwongen om nieuwe goederen aan te schaffen omdat de zaken die zij tot moment gebruiken, niet meer gebruikt kunnen worden hoeveel zij technisch nog niet versleten zijn. Voor zover ik weet staat eco-design-regelgeving niet in de weg aan dergelijke beslissingen van producenten.

Een laatste kritische opmerking betreft de Richtlijn recht op reparatie. Op grond van de in 2019 vastgestelde tekst van de Richtlijn verkoop goederen en de daarvoor geldende Richtlijn consumentenkoop kan worden gesteld dat bij de reparatie van zaken die consumenten niet kunnen missen omdat deze voor dagelijks leven noodzakelijk zijn (zoals een smartphone, die ook wordt gebruikt voor tweefactorauthenticatie voor het gebruik van andere elektronica en digitale inhoud), het van de verkoper verwacht mag worden dat hij voor de duur van de reparatie een tijdelijke vervangende zaak in bruikleen aanbiedt: als hij dat niet doet, levert de reparatie al snel 'ernstige overlast' op, waardoor de consument tot ontbinding van de overeenkomst zou kunnen overgaan.

De Richtlijn recht op reparatie wijzigt de tekst van artikel 14 lid 1 Richtlijn verkoop goederen echter door aan die bepaling onder meer de volgende zin toe te voegen: 'Tijdens de herstelling kan de verkoper, afhankelijk van de specifieke kenmerken van de desbetreffende categorie goederen, met name de noodzaak van de consument om dergelijke goederen permanent beschikbaar te hebben, aan de consument kosteloos een vervangend goed, met inbegrip van een opgeknapt goed, uitlenen.' Waar op grond van de oorspronkelijke tekst van de Richtlijn verkoop goederen kon worden gesteld dat de verkoper *verplicht* was om een dergelijk tijdelijk vervangend goed te verstrekken om ernstige overlast te voorkomen, geeft de nieuwe tekst van de richtlijn aan dat de verkoper een dergelijk tijdelijk vervangend goed *kan* verstrekken. Hieruit volgt duidelijk dat de verkoper hiertoe niet (of niet langer) verplicht is. Vanuit het oogpunt van duurzaamheid is de Richtlijn recht op reparatie op dit punt dan ook een stap in de verkeerde richting.

5. Conclusie

Het consumentenrecht is in de Europese Unie verder ontwikkeld dan waar ook ter wereld. Het overtreft ruimschoots de bescherming die consumenten in de Verenigde Staten genieten. De beperkingen van de consumentenbescherming in de EU liggen echter in het feit dat deze in hoge mate gebaseerd is op het ideaal van bevordering van de interne markt. De zwakkere positie van consumenten op de interne markt kan echter niet worden verholpen door alleen informatie te verstrekken. Het informatieparadigma dat op EU-niveau de overhand heeft, staat daarmee juist in de weg aan een doeltreffende consumentenbescherming.

Om die doeltreffende consumentenbescherming te bereiken, is zowel meer materiële regelgeving als een betere handhaving van de bestaande regelgeving vereist. Bovendien moet de consumentenbescherming zelf worden bijgesteld, aangezien zij moet worden afgewogen tegen andere belangen, die eveneens als fundamentele beginselen van Unierecht worden beschermd. Dit geldt in het bijzonder voor de bescherming van het milieu.[111] De vraag rijst of consumentenrechten niet gepaard moeten gaan met consumentenverplichtingen, met name gezien de negatieve aspecten van consumptie.[112] Zoals al opgemerkt, lijkt een beperking van het herroepingsrecht en van het recht om vervanging en ontbinding bij non-conformiteit onvermijdelijk als we duurzaamheid serieus willen nemen. Dat zou ons terugbrengen naar de oorsprong van het consumentenrecht, naar het eerste Europese consumentenbeschermingsprogramma van 1975, waarin consumenten niet zozeer werden gezien als economische actoren, maar als individuen die in een samenleving functioneren. In onze huidige samenleving zouden milieubescherming en consumentenbescherming, net als destijds, hand in hand moeten gaan.

Dat betekent niet dat we passief moeten afwachten totdat de Europese wetgever in actie komt. Er zijn ook nu al tal van mogelijkheden om bestaande bepalingen van het consumentenrecht op een duurzamere manier te interpreteren.[113] Om maar één voorbeeld te noemen: artikel 13 lid 2 Richtlijn verkoop goederen, bij ons geïmplementeerd als artikel 7:21 lid 5 BW, biedt de consument bij non-conformiteit de keuze tussen reparatie en vervanging, tenzij de gekozen remedie onmogelijk is of in vergelijking met de andere remedies voor de verkoper onevenredige kosten met zich mee zou brengen. Er is geen reden waarom bij het bepalen of vervanging onevenredig is, geen rekening zou mogen worden gehouden met het feit dat vervanging veel belastender is voor het milieu dan reparatie. Natuurlijk is het op een duurzamere manier interpreteren van bestaande consumentenrechtelijke bepalingen slechts een kleine stap is in de richting van duurzaamheid, maar het is wel een stap die nu al kan worden gezet. Misschien is dat ook wel de les van 50 jaar Europees consumentenrecht: een betere wereld begint bij onszelf.[114]

111 Zie ook H.-W. Micklitz, 'Aufstieg, Wandel, Abstieg, Wiederaufstieg (?) des Verbraucherrechts', *Verbraucher und Recht* 2025, afl. 9, p. 331-332.
112 H.-W. Micklitz, 'Aufstieg, Wandel, Abstieg, Wiederaufstieg (?) des Verbraucherrechts', *Verbraucher und Recht* 2025, afl. 9, p. 332.
113 Vgl. E. Terryn, '8. Can Consumer Law Become Sustainable ?, in: H.-W. Micklitz & Chr. Twigg-Flesner, *The transformation of consumer law and consumer policy in Europe*, Oxford: Hart Publishing 2023, p. 171.
114 Naar de Postbus 51-reclame uit de jaren '90: 'een beter milieu begint bij jezelf', zie bijv. youtube.com/watch?v=EGFow5d-Nw-U&list=PLK6sCLo6Wf9ae2_63C7Y2hQ8twDPTmTrS&index=23 (geraadpleegd op 15 december 2025).